

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Viite: HE 116/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta

Asia: Vanhusasiavaltuutetun lausunto

Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka lakisääteisenä tehtävänä on edistää ikääntyneiden ihmisten asemaa ja heidän oikeuksiensa toteutumista. Vanhusasiavaltuutettu seuraa lainsäädännön kehittämistä ja toimeenpanoa sekä yhteiskunnallista päätöksentekoa ja arvioi niiden vaikutuksia ikääntyneisiin. Tarkastelemme esitystä toimeentulolain muuttamisesta ikääntyneiden ihmisten näkökulmasta.

Vanhusasiavaltuutettu kannattaa toimeentulotuen kokonaisuuden ja sen hakemisen yksinkertaistamista. Vanhusasiavaltuutettu kuitenkin toteaa, että moni toimeentulotukeen oikeutettu iäkäs ei hae sitä. Taustalla on monia syitä.

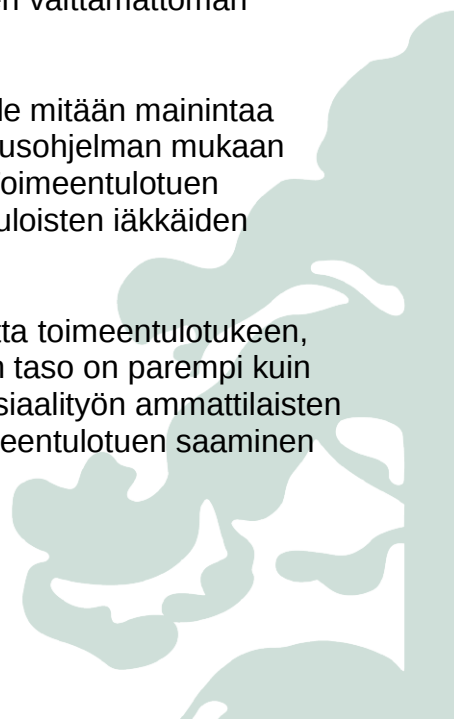
Lakia uudistettaessa tulisi arvioida kokonaisuutena sitä, mitkä tekijät heikentävät pienituloisten iäkkäiden toimeentuloa. Lisäksi on arvioitava, millainen etuusjärjestelmä ja tuki taloudellisten asioiden hoitoon olisi heidän toimeentulovaikeuksiensa lievittämisen kannalta toimiva ja kustannustehokas.

Monella ikääntyneellä vaikuttaisi olevan oikeus toimeentulotukeen, mutta etuus jää hakematta

Suomessa on noin 1,3 miljoonaa 65 vuotta täyttänyttä henkilöä. Yli 75-vuotiaita on noin 607 000 ja 85 vuotta täyttäneitä noin 162 000 (Tilastokeskus). Toimeentulotukeen liittyvällä lainsäädännöllä on tärkeä merkitys ikääntyneiden ihmisten välttämättömän toimeentulon kannalta.

Vanhusasiavaltuutettu toteaa, että yli 65-vuotiaista henkilöistä ei ole mitään mainintaa esityksen vaikutusten arvioinnissa. Vahva ja välittävä Suomi -hallitusohjelman mukaan sosiaaliturvan uudistamisessa otetaan huomioon ikävaikutukset. Toimeentulotuen kokonaisuudistuksen vaikutuksia on seurattava ja arvioitava pienituloisten iäkkäiden kannalta.

Esityksessä todetaan, että eläkeläisillä ei usein ole lainkaan oikeutta toimeentulotukeen, koska kansan- ja takuueläkkeen sekä eläkkeensaajien asumistuen taso on parempi kuin muiden perusturvaetuuksien. Tutkimukset sekä gerontologisen sosiaalityön ammattilaisten kokemukset kuitenkin osoittavat, että on joukko iäkkäitä, joille toimeentulotuen saaminen turvaa välttämätöntä toimeentuloa.

Sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään tilanteita, joissa iäkkäiden ihmisten taloudellista toimeentuloa kannatellaan jatkuvasti harkinnanvaraisella toimeentulotuella (Korpelainen & Zechner 2025). Tämä herättää epäilyn siitä, että toimeentulotuen kokonaisuus ei vastaa iäkkäiden jatkuvaan toimeentulotuen tarpeeseen vaan asiaa ratkotaan määräaikailla päätöksillä jopa useiden vuosien ajan.

Esityksen mukaan eläkeikäiset saavat muita ikäryhmiä harvemmin toimeentulotukea. Yli 65-vuotiaiden osuus on 4,7 prosenttia toimeentulotuen saajista vuonna 2024. Heistä perustoimeentulotuen saajia oli yhteensä 13 400, joka on hieman yli yksi prosentti vastaavan ikäisestä väestöstä (Kela 2025). Oletettavaa on, että vuonna 2024 oli useita tuhansia iäkkäitä, jotka saivat harkinnanvaraista (täydentävää tai ehkäisevää) toimeentulotukea.

Vaikka iäkkäitä on toimeentulotuen saajien joukossa vähän, on etuus sitä saaville välttämätön turva toimeentulolle. Sen vuoksi on tärkeää tarkastella toimeentulotuen uudistusta kaikkein pienituloisimpien iäkkäiden kannalta.

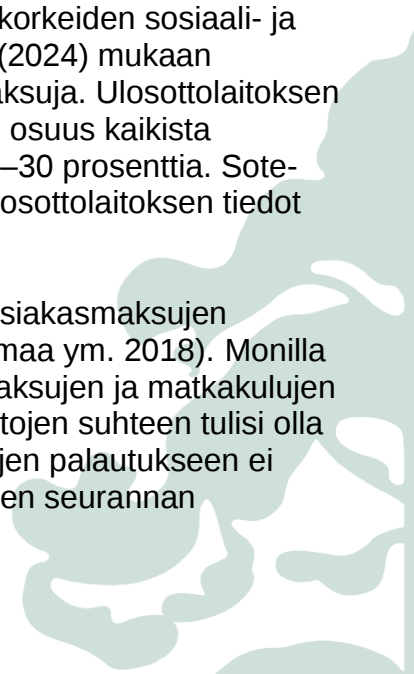
Pienituloisten iäkkäiden lukumäärä on huomattavan suuri, yli 166 000 (Tilastokeskus 2024). Pienituloisuus eläkeiässä koskettaa erityisesti yksinasuvia sekä naisia (Kuivalainen & Yli-Kännö 2020). Vaikka toimeentulotuen saajien lukumäärä on kokonaisuudessaan kasvussa, on iäkkäiden saajien määrä sen sijaan vähentynyt. Vaikuttaa siltä, että on joukko iäkkäitä, joilla olisi oikeus toimeentulotukeen, mutta etuus jää hakematta. Tähän on tunnistettu useita syitä kuten tiedon ja ohjauksen puute, etuusjärjestelmän monimutkaisuus sekä asiakkaan kokemaa häpeää (Kela 2025).

läkkäiden toimeentulovaikeudet liittyvät usein suuriin terveys- ja lääkekuluihin

Pienituloisilla eläkeläisillä on usein monia pitkäaikaissairauksia ja heikentynyt toimintakyky, ja he tarvitsevat paljon sosiaali- ja terveyspalveluja. Heillä toimeentulovaikeudet liittyvät usein suuriin terveys- ja lääkekuluihin, mutta taustalla voi olla myös elämänmuutoksia tai velkaantumista.

lääkälle toimeentulovaikeuksia ja toimeentulotuen tarvetta syntyy korkeiden sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen vuoksi. Soste ry:n selvityksen (2024) mukaan ulosottoon päätyy etenkin sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksuja. Ulosottolaitoksen poikkileikkaustilastossa (v. 2024) 60 vuotta täyttäneiden velallisten osuus kaikista ulosotossa vuoden lopussa vireillä olleista sote-asioista oli noin 23–30 prosenttia. Sotemaksujen osuus korostuu vanhempien ikäryhmien ulosotoissa. (Ulosottolaitoksen tiedot 2025.)

Oikeutta hakea asiakasmaksuihin alentamista ei juuri tunneta, ja asiakasmaksujen alennuksia on tehty vähän suhteessa arvioituun tarpeeseen (Hetemaa ym. 2018). Monilla ikääntyneillä ihmisillä on vaikeuksia seurata lääkkeiden, asiakasmaksujen ja matkakulujen maksukattojen täyttymistä itsenäisesti. Oma seuranta maksukattojen suhteen tulisi olla mahdollisimman vähän, jotta oikeutta maksuttomuuteen tai maksujen palautukseen ei menetetä. Olisi tarpeellista selvittää asiakasmaksujen maksukattojen seurannan

siirtämistä hyvinvointialueiden tehtäväksi. Näin voitaisiin todennäköisesti vähentää ainakin jonkun verran sote-palveluihin liittyviä ulosottoja ja tarvetta toimeentulotuelle.

lääkkäille toimeentulotuen hakijoille asiointituki on välttämätöntä

Toimeentulotukijärjestelmän selkiyttäminen on ikääntyneiden ihmisten näkökulmasta tervetullut uudistus, koska järjestelmä on monimutkainen. Uudistus ei kuitenkaan saa tapahtua niiden pienituloisten eläkeläisten toimeentulon heikentämisen kustannuksella, joilla toimeentulotuen tarve liittyy usein terveydenhoito- ja lääkemenoihin.

Vanhuuseläkeikäiset ovat erityinen ryhmä perustoimeentulotuen asiakkaina sillä usein todetaan, että heillä ei ole siihen oikeutta. Tämän seurauksena he hakevat harkinnanvaraista toimeentulotukea esimerkiksi terveydenhuolto- ja lääkemenoihin. Kaiken kaikkiaan tuen myöntäjille voi olla tavanomaista vaikeampaa arvioida iäkkäiden tilannetta sekä oikeutta ja tarvetta toimeentulotukeen. (Kuivalainen & Yli-Kännö 2020.)

Toimeentulotuen hakemisen prosessi on tullut iäkkäille yhä hankalammaksi digitalisaation myötä. Arviolta yli 600 000 ikääntynyttä ei pysty itsenäisesti asioimaan sähköisesti. Perusasteen koulutuksen saaneista selvästi harvempi pystyy asioimaan sähköisesti verrattuna korkeammin koulutettuihin (Vanhusasiavaltuutettu 2024). Tämä tarkoittaa, että moni – ellei jopa valtaosa - toimeentulotuen tarpeessa oleva iäkäs tarvitsee myös apua digitaalisessa asiointissa sekä mahdollisuuden kasvokkaiseen ja puhelimitse tehtävään asiointiin.

Toimeentulolain uudistuksen yhteydessä on huomioitava, että iäkkäille toimeentulotukihakemuksen jättäminen tulisi tehdä nykyistä helpommaksi. Ikääntyneiden ihmisten kannalta erityisen tärkeitä ovat sosiaalitoimen asiointiin saavutettavuuden parantaminen ja oikeus henkilökohtaiseen palveluun. Riittävästi tukea taloudellisten asioiden hoitoon tulisi löytyä omalta asuinpaikkakunnalta.

Uudistuksen vaikutuksia on arvioitava myös iäkkäiden ihmisten näkökulmasta

Ehdotuksen vaikutusten arviointiosaa tulisi laajentaa niin, että se sisältää myös vaikutusten arvioinnin ikääntyneiden asemaan. Perustuslain 19 pykälän 1 momentissa taataan oikeus vähimmäisturvaan eli välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, mm. vanhuuden aikana. Sosiaalihuoltolaki määrittää, että palveluja on järjestettävä taloudellisen tuen tarpeeseen.

Vanhusasiavaltuutettu on korostanut antamissaan lausunnoissa ja kannanotoissa kaikkein pienituloisimpien, vaikeasti sairaiden ja toimintakyvyltään heikentyneiden ikääntyneiden ihmisten heikkoa asemaa ja siitä johtuvaa monien ongelmien samanaikaista kasautumista heille.

Sosiaali- ja terveysministeriön arvion (2024) mukaan vuosien 2024 ja 2025 päätetyt ja esitetyt leikkaustoimet kasvattavat pienituloisimpien iäkkäiden määrää ja heikentävät

heidän asemaansa. On arvioitu, että toimien yhteisvaikutuksena arviolta 15 000 uutta iäkästä henkilöä putoaa kaikkein pienituloisempaan väestöryhmään, ja että iäkkäiden toimeentulotuen hakijoiden määrä kasvaa. STM toteaa, että määrää on kuitenkin vaikea arvioida, koska pienituloiset iäkkäät voivat sinnitellä pitkään pärjäämisen äärirajalla. On todennäköistä, että iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeet kasvavat muutosten seurauksena. (STM 2024.)

lääkkäiden toimeentulotuen tarvetta vähentää terveysmaksujen kohtuullisuus

Eläketurvakeskus on arvioinut, että iäkkäillä toimeentulovaikeuksia aiheuttavat erityisesti korkeat terveydenhuolto- ja lääkemenot. Siksi keskeinen keino ehkäistä viimesijaisen tuen tarvetta ja parantaa heidän toimeentuloaan on kohtuuhintaisten terveydenhuoltopalveluiden turvaaminen. Mitä suurempia ovat asiakasmaksut ja esimerkiksi lääkkeiden omavastuuosuudet, sitä todennäköisemmin pienituloinen ikääntynyt henkilö joutuu turvautumaan toimeentulotukeen. (Kuivalainen & Yli-Kännö 2020.)

Helsingissä, lokakuun 12.päivänä 2025

Päivi Topo, vanhusasiavaltuutettu
Elisa Virkola, asiantuntija

Lähteet:

Hetema T., Ilmarinen K., Keskimäki I., Koivusalo M., Liukko E., Parhiala K. & Reissell E. 2018. Asiakasmaksut Suomessa. Teoksessa Vaalavuo M. (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen kohdentuminen, vaikutukset ja oikeudenmukaisuus, s. 26–40. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 30/2018. Helsinki: Valtioneuvosto.

Kela. Tilastotietokanta Kelasto. <https://tietotarjotin.fi/tilastodata/2051231/tilastotietokanta-kelasto>

Kelan tietotarjotin 2023: <https://tietotarjotin.fi/tietopaketti/560930/tietopaketti-ikaantyneet-kelan-asiakkaina>

Kelan tietotarjotin 2025: <https://tietotarjotin.fi/tietopaketti/2699589/tietopaketti-toimeentulotuki>

Kelan tietotarjotin 2025: <https://tietotarjotin.fi/tutkimusblogi/537338/etuuksien-alikaytto-on-osa-sosiaaliturvan-kohdentumisen-ongelmaa-esimerkkina-sairauspaivaraha>

Kuivalainen S, Ylikännö M. Perustoimeentulotukea saavat vanhuseläkeläiset. Julkaisussa: Korpela T, Heinonen H-M, Laatu M, Raittila S, Ylikännö M (toim.). Ojista allikkoon? Toimeentulotukiuudistuksen ensi metrit. Helsinki: Kela, Teemakirja 18, 2020, s. 302–327.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2024. Vuosien 2024 ja 2025 toimeentuloturva- ja sosiaali- ja terveyspalvelulainsäädännön muutosten yhteisvaikutukset eri ihmisryhmien perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. https://stm.fi/documents/1271139/198978037/FINAL_Yhteisvaikutukset+eri+ihmisryhmien+perus-+ja+ihmisoikeuksien+toteutumiseen.pdf/b7cb50b9-37ce-9dac-a097-

[64a88be42075/FINAL_Yhteisvaikutukset+eri+ihmisryhmien+perus-
+ja+ihmisoikeuksien+toteutumiseen.pdf?t=1727092559052](#)

Soste ry (2025) <https://www.soste.fi/uutiset/sosiaalibarometri-2025-useat-hyvinvointialueet-ovat-kiristaneet-taydentavan-ja-ehkaisevan-toimeentulotuen-myontamista/>

Soste ry (2024) Hyvinvointialueiden välillä isot erot ulosottoon menneissä asiakasmaksuissa.
<https://www.soste.fi/uutiset/hyvinvointialueiden-valilla-isot-erot-ulosottoon-menneissa-asiakasmaksuissa/>

Tilastokeskus (2024) [Asuntoväestön tulotaso syntyperän, iän ja tulokymmenyksen mukaan muuttujina
Syntyperä, Vuosi, Henkilön ikä, Tulokymmenys tai fraktiiliryhmä ja Tiedot. PxWeb](#)

Ulosottolaitokselta saatu vastaus vanhusasiavaltuutetun esittämään kysymykseen (2025)

Vanhusasiavaltuutettu (2024) Vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle.

[https://vanhusasia.fi/documents/97611701/160155639/Vanhusasiavaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2024+\(PDF\).pdf/fd1daec3-85cf-b0e4-cdfc-1be104bc03d0/Vanhusasiavaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2024+\(PDF\).pdf?version=1.1&t=1728987902240](https://vanhusasia.fi/documents/97611701/160155639/Vanhusasiavaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2024+(PDF).pdf/fd1daec3-85cf-b0e4-cdfc-1be104bc03d0/Vanhusasiavaltuutetun+kertomus+eduskunnalle+2024+(PDF).pdf?version=1.1&t=1728987902240)

